

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, к.е.н., доцент

 Лариса БОЛТЯНСЬКА

25 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Економіка природокористування»

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»

зі спеціальності **076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»**

факультет економіки та бізнесу

2020 – 2021 навч.рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Економіка природокористування» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Мелітополь, ТДАТУ. 2020 – 14 с.

Розробник: Терещенко М.А., к.е.н., доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Протокол № 1 від «25» серпня 2020 року

Завідувач кафедри підприємництва,

торгівлі та біржової діяльності

к.е.н., доцент Лариса БОЛТЯНСЬКА

Схвалено методичною комісією факультету економіки та бізнесу зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр».

Протокол № 2 від «23» вересня 2020 року

Голова, доц. Анна КОСТЯКОВА

1 ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів 4	Галузь знань 07 "Управління та адміністрування" (шифр і назва)	Обов'язкова	
Загальна кількість годин – 120 годин	Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»	Курс	Семестр
Змістових модулів - 2		1	2-й
Тижневе навантаження: аудиторних занять - 4 год. самостійна робота студента – 5,2 год.	Ступінь вищої освіти: «Бакалавр»	Вид занять	Кількість годин
		Лекції	26 год.
		Лабораторні заняття	-
		Практичні заняття	26 год.
		Семінарські заняття	-
		Самостійна робота	68 год.
		Форма контролю: диференційований залік	

2 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу – формування у студентів знань у галузі керування раціональним використанням природних копалин та охорони навколишнього середовища, соціально-економічних аспектів природокористування та природоохоронного законодавства, а також економічно-екологічного світогляду.

Завдання курсу – отримання студентами знань та навичок, необхідних у практичній діяльності економістів при проведенні економічного обґрунтування природоохоронних заходів та варіантів пов'язаних з раціональним використанням природних копалин та охорони навколишнього середовища.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні

знати:

- основні проблеми раціонального природокористування у сучасних умовах.
- перспективні напрямки розвитку суспільного виробництва з урахуванням стану якості навколишнього середовища.
- напрямки комплексного використання природних копалин, другорядних ресурсів.
- методи економічно обґрунтованого планування капітальних вкладів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища та визначення соціально - економічної ефективності екологічних затрат.
- питання екологізації виробничих сил в умовах переходу до ринкових відносин.

Студенти повинні

вміти:

- давати еколого-економічну оцінку виробництва, будівництва та технологічного переозброєння підприємств.
- орієнтуватись у фінансово-кредитному механізмі охорони та раціонального використання матеріально-сировинних копалин.
- аналізувати економічні фактори при формуванні, регіонального госпрозрахунку та при розподілі доходів по результатам господарської діяльності підприємств різних форм власності.
- визначати економічну ефективність екологічних затрат.

3 ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Предмет, завдання та методи економіки природокористування

Тема 1. Предмет, метод та завдання курсу «Економіка природокористування».

Предмет, метод і задачі економіки природокористування. Взаємозв'язок економіки природокористування з іншими дисциплінами. Сутність раціонального природокористування

Тема 2. Теоретико-методичні проблеми формування ресурсної стратегії сталого розвитку.

Методичні принципи розробки соціально-економічних основ сталого розвитку. Фактори незадовільного еколого-економічного стану в Україні. Ієрархічна модель сталого безпечного суспільства розвитку. Концепція сталого розвитку. Основні цілі і завдання переходу України на модель сталого розвитку. Пріоритети та підходи до реалізації екологічної політики.

Тема 3. Наукові основи природокористування

Складові наукових досліджень в галузі природокористування. Необхідність екологізації виробництва. Напрями екологізації виробництва. Неомальтузіанці про загрозу вичерпання природних ресурсів. Діяльність Римського клубу. Модель Леонтьєва-Форда. Модель Моно-Ієрусалимського. Державне регулювання природоохоронної діяльності. Економічні засоби оптимізації природокористування. Моніторинг навколишнього середовища. Екологічна експертиза. Екологічна освіта та виховання.

Тема 4. Природні ресурси в суспільному розвитку

Поняття і класифікація природних ресурсів. Поняття і сутність економічних оцінок природних ресурсів. Методи економічної оцінки природних ресурсів. Принципи використання і роль природних ресурсів у суспільному розвитку.

Тема 5. Економічна ефективність природоохоронних заходів

Показники еколого-економічної ефективності природокористування. Витрати природокористування. Ефективність природоохоронних заходів

Змістовий модуль 2. Поняття і напрями раціонального природокористування

Тема 6. Раціональне використання та охорона природних ресурсів

Економічне значення земельних ресурсів. Геоінформаційні технології. Грунтовий моніторинг. Оптимізація сільськогосподарських соціоекосистем. Види меліорації. Ціна на землю. Антропогенний вплив на атмосферу. Джерела забруднення атмосферного повітря. Глобальні зміни клімату. Розповсюдження забруднень у приземному шарі атмосфери. Проблеми збереження озонної оболонки Землі. Моніторинг забруднень атмосфери. Заходи щодо охорони атмосферного повітря. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Розрахунок розмірів відшкодування збитків за забруднення атмосферного повітря.

Контроль за станом водного середовища. Екологічна технологія очищення води. Економічне оцінювання водних ресурсів. Охорона та основні напрями раціонального водокористування. Проблеми лісокористування. Плата за лісокористування. Економічне оцінювання лісових ресурсів. Рентна концепція економічного оцінювання лісових ресурсів.

Тема 7. Еколого-економічні проблеми попередження й усунення забруднення компонентів навколишнього середовища

Екологічні проблеми якості сільськогосподарської продукції. Проблема нітратів. Важкі метали. Пестициди. Продукція тваринництва як джерело небезпеки накопичення радіонуклідів. Державна політика щодо забезпечення якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини.

Тема 8. Планування раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища

Сутність планування раціонального природокористування і охорони довкілля. Територіальні комплексні схеми охорони природи та основні етапи їх розробок. Принципи і методи планування. Планування охорони і використання основних об'єктів природи

Тема 9. Фінансово-економічний механізм природокористування

Механізми реалізації еколого-економічної політики. Економічні інструменти екологічної політики. Плата за забруднення навколишнього природного середовища. Екологічний менеджмент. Економічні інструменти екологічно менеджменту. Екологічний аудит. Методичні основи формування бізнес-планів природоохоронної і ресурсозберігаючої діяльності. Економія матеріальних ресурсів. Формування екологічних витрат. Структура екологічних витрат підприємства. Економічні наслідки забруднення навколишнього середовища на підприємстві. Методика оцінювання внутрішнього еколого-економічного збитку. Наслідки впливу забруднення на трудові ресурси. Збитки підприємства в зв'язку з підвищеним зносом виробничих фондів.

Тема 10. Механізм управління раціональним природокористуванням

Державне управління природокористуванням та природоохороною в Україні. Основні напрями державної політики України у сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів. Система екоменеджменту в Україні.

4 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання насамотійну роботу	Кількість			
			годин		балів	
			Лк.	Пр.	СРС	
Змістовий модуль 1. Предмет, завдання та методи економіки природокористування						
1	Лекція 1	Предмет, метод та завдання курсу «Економіка природокористування».	2			
	Практичне заняття 1	Предмет, метод та завдання курсу «Економіка природокористування».		2		4
	Самостійна робота 1	Робота на освітньому порталі			4	1
2	Лекція 2	Теоретико-методичні проблеми формування ресурсної стратегії сталого розвитку.	2			
	Практична робота 2	Теоретико-методичні проблеми формування ресурсної стратегії сталого розвитку.		2		4
	Самостійна робота 2	Робота на освітньому порталі			4	1
3	Лекція 3	Наукові основи природокористування	2			
	Практична робота 3	Наукові основи природокористування		2		4
	Самостійна робота 3	Робота на освітньому порталі			4	2
4	Лекція 4	Природні ресурси в суспільному розвитку	2			
	Практична робота 4	Природні ресурси в суспільному розвитку		2		4
	Самостійна робота 4	Робота на освітньому порталі			4	2
5	Лекція 5	Економічна ефективність природоохоронних заходів	2			
	Практична робота 5	Економічна ефективність природоохоронних заходів		2		4
	Самостійна робота 5	Робота на освітньому порталі			4	2
6	Лекція 6	Економічна ефективність природоохоронних заходів	2			
	Практична робота 6	Економічна ефективність природоохоронних заходів		2		5
	Самостійна робота 6	Робота на освітньому порталі			4	1
7	Лекція 6	Економічна ефективність природоохоронних заходів	2			
	Практична робота 6	Економічна ефективність природоохоронних заходів		2		5
	Самостійна робота 6	Робота на освітньому порталі			4	1
8-9	Самостійна робота	Підготовка до написання ПМК I			8	
	ПМК I	Підсумковий контроль за змістовий модуль 1				10
Всього за змістовий модуль 1 – 64 год.			14	14	36	50
Змістовий модуль 2. Поняття і напрями раціонального природокористування						

10	Лекція 7	Раціональне використання та охорона природних ресурсів	2			
	Практична робота 7	Раціональне використання та охорона природних ресурсів		2		5
	Самостійна робота 7	Робота на освітньому порталі			4	1
11	Лекція 8	Раціональне використання та охорона природних ресурсів	2			
	Практична робота 8	Раціональне використання та охорона природних ресурсів		2		5
	Самостійна робота 8	Робота на освітньому порталі			4	1
12	Лекція 9	Еколого-економічні проблеми попередження й усунення забруднення компонентів навколишнього середовища	2			
	Практична робота 9	Еколого-економічні проблеми попередження й усунення забруднення компонентів навколишнього середовища		2		5
	Самостійна робота 9	Робота на освітньому порталі			4	2
13	Лекція 10	Планування раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища	2			
	Практична робота 10	Планування раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища		2		5
	Самостійна робота 10	Робота на освітньому порталі			4	2
14	Лекція 11	Фінансово-економічний механізм природокористування	2			
	Практична робота 11	Фінансово-економічний механізм природокористування		2		5
	Самостійна робота 11	Робота на освітньому порталі			4	2
15	Лекція 12	Механізм управління раціональним природокористуванням	2			
	Практична робота 12	Механізм управління раціональним природокористуванням		2		5
	Самостійна робота 12	Робота на освітньому порталі			4	2
16-17	Самостійна робота	Підготовка до написання ПМК 2			8	
	ПМК 2	Підсумковий контроль за змістовий модуль 2				10
Всього за змістовий модуль 2 – 56 год.			12	12	32	50
Всього з навчальної дисципліни – 120 год.			26	26	68	100

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 1

1. Основні проблеми взаємовідносин суспільства і природи.
2. Чим зумовлюється актуальність проблем раціонального використання природних ресурсів у виробничому процесі?
3. Чим характеризується вплив людини на природне середовище в процесі використання останнього у виробничому процесі?
4. Що таке природокористування?
5. В яких значеннях вживається термін «природокористування»?
6. Основні підходи до класифікації видів природокористування і в чому вони полягають?
7. В яких випадках використання природних ресурсів може бути одним із способів їх охорони?
8. Що є об'єктом вивчення економіки природокористування?
9. Що є предметом економіки природокористування?
10. Основні завдання економіки природокористування.
11. Сталий розвиток: екологічна, соціальна, економічна складові
12. Поняття сталого розвитку.
13. Критерії та принципи.
14. Екологічна домінанта сталого розвитку
15. Національні пріоритети сталого розвитку України
16. Поняття біосфери та ноосфери.
17. Вчення В.І. Вернадського про біосферу та ноосферу.
18. Поняття екосистеми.
19. Структура екосистеми.
20. Види екосистем.
21. Закони раціонального природокористування.
22. Принципи раціонального природокористування.
23. Критерії ефективності природокористування.
24. Основні етапи природокористування в Україні.
25. Дайте визначення поняттю "природні ресурси".
26. Що відноситься до потенціальних і реальних природних ресурсів?
27. Наведіть відомі Вам класифікації природних ресурсів.
28. Дайте характеристику вичерпних і невичерпних природних ресурсів.
29. Дайте характеристику відновлюваних і невідновлювальних ресурсів, природних ресурсів та природних умов.
30. Перерахуйте основні функції природного середовища, які потребують адекватної оцінки.
31. У чому полягає сутність економічної оцінки природних ресурсів в умовах товарно-грошових відносин?

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 2

1. Що означає раціональне землекористування?
2. Що таке охорона земельних угідь?
3. Які основні заходи передбачають раціональне використання і охорона земель?
4. Що являє собою земля як природний ресурс і засіб виробництва в сільськогосподарстві?
5. Що включає єдиний земельний фонд країни? Як розподіляються земельні фонди України за користувачами і за видами господарського користування?
6. Як впливають природні умови зон України на склад сільськогосподарських угідь? Як розподіляються в Україні сільськогосподарські угіддя за родючістю і видами ґрунтів?
7. Які є основні причини деградації ґрунтів?
8. Основні фактори забруднення земельних угідь у сільськогосподарстві?
9. Які є масштаби розвитку меліорації в Україні?
10. Які є небажані побічні наслідки меліорації в сільському господарстві?
11. Як практично позначається на сільському господарстві ерозія ґрунтів?
12. Як позначається на сільському господарстві забруднення ґрунтів промисловими відходами і викидами?
13. Що відноситься до заходів по поліпшенню використання та охорони земельних угідь у сільському господарстві?
14. Залежність між забрудненням і потребами суспільства
15. Види і джерела забруднення компонентів навколишнього середовища
16. Охорона атмосфери від забруднення
17. Охорона водних ресурсів від забруднення.
18. Проблеми відходів і їх усунення
19. Сутність планування раціонального природокористування і охорони довкілля
20. Територіальні комплексні схеми охорони природи та основні етапи їх розробок
21. Принципи і методи планування
22. Механізми реалізації еколого-економічної політики.
23. Економічні інструменти екологічної політики.
24. Плата за забруднення навколишнього природного середовища
25. Державне управління природокористуванням та природоохороною в Україні.
26. Основні напрями державної політики України у сфері охорони довкілля використання природних ресурсів.
27. Система екоменеджменту в Україні.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Білявський, Г.О. Основи екології: теорія та практикум [Текст] : навчальний посібник / Г.О. Білявський, Л. І. Бутченко. - 2-е вид., перероб. та доп. - К. : Лібра, 2004. - 368 с.
2. Гурська, Г.А. Поняття екологічного аудиту та його співвідношення із суміжними поняттями [Текст] / Г.А. Гурська // Держава і право. - 2008. - № 3. - С. 469-473
3. Дубас Р.Г. Економіка природокористування [Текст] : навчальний посібник / Р.Г. Дубас. – К.: КНТ, 2009. – 448 с.
4. Екологічні основи природокористування [Текст] : навчальний посібник / Т.А. Сафранов. - 3-е вид., стереот. - Львів : Новий Світ-2000, 2006. - 248 с.
5. Екологія [Текст] : підручник / Мін-во освіти і науки України, Київський нац. економічний ун-т. - К. : КНЕУ, 2005. - 371 с.
6. Жигирей, В.С. Основи екології та охорони навколишнього природного середовища. Екологія та охорона природи [Текст] : навчальний посібник / В.С. Джигирей, В.М. Сторожук, Р.А. Яцюк ; Мін-во освіти і науки України. - 2-е вид., доп. - Львів : Афіша, 2004. - 272 с.
7. Запольський, А.К. Основи екології [Текст] : підручник / А.К. Запольський, А.І. Салюк ; ред. К. М. Ситник. - 3-е вид., стереот. - К. : Вища школа, 2005. - 382 с.
8. Колотило, Д.М. Екологія і економіка [Текст] : навчальний посібник / Д. М. Колотило ; Мін-во освіти і науки України, Київський нац. економічний ун-т. - 2-е вид. доп. і перероб. - К. : КНЕУ, 2005. - 576 с.
9. Макарова Н.С. Економіка природокористування [Текст] : Навчальний посібник. // Н.С. Макарова, Л.Д. Гармідер, Л.В. Михальчук. – К.: Центральної літератури, 2007. – 322 с.
10. Основи екології [Текст] : навчально-методичний посібник / ; сост.: Б. О. Дадашев, В.П. Гордієнко ; УАБС НБУ. - Суми : УАБС НБУ, 2006. - 122 с.
11. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористування [Текст] : підручник / Л.Г. Мельник. - Суми : Університетська книга, 2006. - 759 с.
12. Регіональна економіка [Text] : курс лекцій. Модуль 2. Екологія / ДВНЗ "УАБС НБУ" ; уклад.: Б.А. Дадашев, В.В. Обливанцов, В.П. Гордієнко. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. - 123 с.
13. Українська екологічна енциклопедія [Текст] / Міжнародна економічна фундація, Ін-т українознавства мін-ва освіти і науки України ; ред. Р. С. Дяків. - Вид. 2-ге. - К. : МЕФ, 2006. - 808 с.
14. Фурдичко О.І. Економіка природокористування [Текст] : підручник / О.І. Фурдичко, Л.О. Мармуль, В.О. Малєєв, Ю.В. Пилипенко. – К.: Аграрна освіта, 2009. – 256 с.
15. Царенко, О.М. Основи екології та економіка природокористування [Текст] : навчальний посібник / О.М. Царенко, О.О. Несветов, М.О.

Кадацький. - 2-е вид., стереот. - Суми : Університетська книга, 2004. - 400 с.

Допоміжна

1. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Кулаковський Ю.П. Економіко – правове регулювання: Монографія. – К.: Кондор, 2004. – 524 с.
2. Потіш А.Ф., Медвідь В.Г., Гвоздецький О.Г., Козак З.Я. Екологія: основи теорії і практикум. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: “Новий Світ - 2000”, “Магнолія плюс”, 2003. – 296 с.
3. Екологічне підприємництво: Навчальний посібник / Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. та ін.. – К.: Мета, 2001. – 197 с.
4. Екологічний аудит: Підручник / Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. – К.: Вища школа, 2000. – 344 с.
5. Мельник В.Г. Екологічна економіка: Підручник. – 3 – те вид., вип. і допов. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006. – 367 с.
6. Довідник з питань економіки та фінансування природокористування і природоохоронної діяльності / Укл.: В. Шевчук, М. Пилипчик, Н. Карпенко та ін. – К.: Геопринт, 2000. – 412 с.
7. Еколого – економічні збитки: кількісна оцінка / За ред. І.В. Недіна. – К.: Політехніка, 2001. – 216 с.
8. Колотило Д.М. Екологія і економіка. – К.: КНЕУ, 1999. – 368 с.
9. Методи оцінки екологічних втрат / За ред.. Л.Г. Мельника, О.І. Корінцевої. - Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 288 с.
10. Нормативні та прикладні аспекти виконання оцінки впливу на навколишнє середовище: Зб. Матеріалів / Упоряд. В.О. Тихий, Л.К. Яровой. – К.: Веселка, 2002. – 150 с.
11. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування. – Львів: Новий світ – 2000, 2003. – 248 с.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Навчально-інформаційний портал ТДАТУ <http://nip.tsatu.edu.ua>, <http://op.tsatu.edu.ua>
2. Наукова бібліотека ТДАТУ <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/>
3. Методичний кабінет підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.
4. Сайт кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності <http://www.tsatu.edu.ua/et/>
5. Internet.